

Sisa Pista, a honti-nógrádi betyár és Bernecebaráti

Benkó-Sisa Pista sírja Bernecebarátiban. Jobbra a sírfelirat közelebbről (Fotó: Csáky Károly/Felvidék.ma)

A Benkó Istvánként született (? 1847–1910) egykori bojtárgyerekről, a későbbi Sisa Pista néven elhíresült betyárról, annak cselekedeteiről megannyi mese, történet maradt fenn a nógrádi-honti nép emlékezetében. A róla szóló ilyen-olyan mendemondák még ma is gyűjthetők, hősünkről pedig immáron könyv is íródott, megjelentek a vele kapcsolatos mesék, egyszóval Sisának bizony irodalma is van.

Amikor 1981-ben jómagam is jártam feleségemmel a betyár utolsó állomáshelyén, illetve bernecebaráti sírjánál, a temetőben összesereglett idős asszonyok pár perc alatt több történetet is elmondtak róla. Egyesek szerint Sisa még „az asszonyokat is megpatkolta”, mások viszont azt állították, hogy csak az uraktól vette el az ékszereket.

Bernecebaráti volt tehát az utolsó állomása a honti-nógrádi betyárnak. Öregedő korában, a XIX-XX. század fordulója utáni első években került a honti faluba, Bernecei Szokolyi Alajos egykori olimpikon, a honti dudások közt

végzett Bartók-gyűjtések szponzorának birtokára, ahol vadőrként alkalmazták őt. Itt halt meg élete 64. évében, 1910. november 15-én. Sírjelen egyébként más halálozási évszám szerepel, s feltüntetett életkora sem azonos a fentivel, illetve a már közöltekkel; ahogyan születési helyéül is egyaránt emlegetik Nagylócot, Zsunypusztát és Bátka-Diópusztát.

Az egykori betyárnak felesége állíttatott egy kereszt alakban végződő, keresztjellel díszített, IHS feliratú homokkő sírkövet, amely Balyog József helybeli kőfaragó munkája. A sírjel téglalap alakú oszlopán ez olvasható: „Itt nyukszik/ Istenben boldogult/ BENKÓ ISTVÁN/ élt 62 évet. 1911. n. 15./ BENKÓ NÁNDOR / élt 27 évet. meg/ halt 1911.apri. 15-én“./ Béke poraikra.” Valószínűleg hozzátartozója (fia?) lehetett a másik elhunyt, s talán innen a téves dátumozás.

Benkó István cselekedeteiről megannyi legenda született, a népi emlékezetben Sisa Pista betyárként maradt fenn.

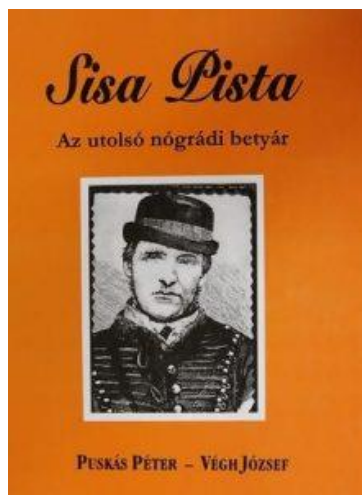
De ki is volt hát ez a Sisa valójában? Annak ellenére, hogy életéről sok-sok pontatlan adat látott napvilágot, s tetteiről is ellentmondásos állítások születtek, egyet leszögezhetünk: Benkó István cselekedeteiről, mint mondtuk, megannyi legenda született, a népi emlékezetben Sisa Pista betyárként maradt fenn. Erről tanúskodnak az eddig feltárt mesék, dalok, balladák is. Sisa Pista szerepel Küllős Imola Betyárok könyvében (Budapest, 1988. 175–185. l.), publikált róla a néprajzkutató Hála József (1977. 156. sz.), aki

egyébként több Sisa-mesét is gyűjtött. De találunk róla meséket Nagy Zoltán gyűjteményében (Salgótarján, 1987) is.

Harmos Gábor balassagyarmati ügyvéd pedig 1875-ben megjelentette Védbeszédét, melyet „Benkó István bűnügyében a Balassa-Gyarmati Kir. Törvényszék előtt 1875. október 27-én” tartott. 1875-ben ugyanis ő védte az egykor közismert, rablónak is titulált betyárt. Sisa Pistát, azaz Benkó Istvánt a királyi ügyész akkor mint elsőrendű vádlottat kilencrendbeli lopással, tizennégy rendbeli rablással, egy gyilkossági kísérlettel és egy gyilkossággal vádolta, s ezért a törvényszéktől kötél általi halál kiszabását kérte.

„Harmos terjedelmes védőbeszédében bírálta a fogházat, amiért a betyárt indokolatlanul hosszú időn át folyamatosan bilincsben tartotta. Bebizonyította, hogy a Sisa ellen felhozott vádak nem felelnek meg a valóságnak, s bűnei elkövetéséért a közrend is felelős. Rámutatott, hogy a kor maga termelte ki a Sisa-féle betyárokat. A vádat védőbeszéde után módosították, és Sisát »csak« 20 évi börtönre ítélték.” (Csáky K., 1992. 135. l.) A Sisára vonatkozó pontos biográfiai adatokat újabban Puskás Péter és Végh József tárta fel a betyárról írt monográfiájában (Sisa Pista. Az utolsó nógrádi betyár. Horpács, 1997).

Benkó István tehát Lócon született. A pontos születési évszám nem állapítható meg. Édesapja, aki juhászember volt, fiát Ilinybe adta bojtárnak keresztapjához. Itt egy állítólagos lopásba keveredett, vagy elveszítette gazdája 12 birkáját. Ezért a nógrádsipeki Balázs Sándor pandúr durván megkínozta őt a vallatásnál. „Lábánál fogva felakasztotta a juhhodály keresztgerendájára, így verte bottal a talpát, majd gombostűkkel szurkálta tele.” (Puskás P.–Végh J., 1997. 16. l.) Sisa állítólag ekkor megígérte, hogy felnőttkorában bosszút áll a pandúron.

A Sisára vonatkozó pontos biográfiai adatokat újabban Puskás Péter és Végh József tárta fel a betyárról írt monográfiájában.

A betyárkodást választó Sisa Pistáról a megyei sajtó (Nógrádi Lapok) is gyakran tudósított. 1873-ban elfogták őt, de egy hónap múlva, 1873 májusában már megszökött a börtönből. Aztán újra börtönbe került: 1873. december 27-től töltötte büntetését Gyarmaton, Vácán, Lipótváron és Illaván. Az utóbbi helyről 1894. december 27-én szabadult, „rendes útlevéllal ellátva Nógrád vármegyébe, Lócz községbe bocsáttatott szabadon”. A „megszelídült haramia” Zubovics Fedor szolgálatába állt, aki a nógrádverőcei Migazzi-kastélyt bérelte, s a kor „neves és vakmerő sportlovasa” volt.

Aztán Sisa vadőrként szolgált gróf Berchtold Miklós nagyoroszi birtokán. Berchtoldék rokonságban álltak Szokolyival, így kerülhetett Sisa utolsó állomáshelyére, Bernecére. Puskás Péter és Végh József Sisa-monográfiájukban felteszik a kérdést: Betyár volt-e Sisa Pista? Küllős Imola Betyárok könyvében közölt „rendszerző elmélete” szerint a szerzők is úgy látják, igenis az volt, mert Sisa a „betyárság kritériumainak és szempontjainak” is messzemenően megfelelt. „Annyit azonban el kell ismernünk, hogy az utókor emlékezete sokat csiszolt hírnevén, hogy végül is megfeleljen ezen kategóriáknak.” (Puskás P.–Végh J., 1997. 211. l.)

Nos, a folklórban épp ez vált szerencséjére. Ezt bizonyítják a kötet második részében közölt gyűjtések is, melyek bár nem a lejegyzés és feldolgozás szakmai kritériumainak megfelelően vannak közzétéve, de így is jó szolgálatot tehetnek az utókornak.

Forrás: <https://felvidek.ma/2017/02/sisa-pista-a-honti-nograd-betyar-es-bernecebarati/>

